

A Gramma Nyelvi Iroda tevékenységéről¹

1. Bevezető

A Gramma egyesület 2001 augusztusában jött létre a Mercurius Társadalomtudományi Kutatócsoportban tevékenykedő nyelvészek jóvoltából. Az egyesületnek és belső szervezeti egységének, a Gramma Nyelvi Irodának fő célja, hogy szervezője és kivitelezője legyen a nyelvtudomány és néhány más társadalomtudomány körébe tartozó kutatásoknak Szlovákiában, a kutatási eredmények felhasználásával nyelvtervező és oktatási tevékenységet folytasson, valamint nyelvi jellegű szolgáltatásokat nyújtson intézményeknek és magánszemélyeknek, megteremtve ezzel a kisebbségi nyelvtörvény által biztosított nyelvi jogok érvényesülésének nyelvi feltételeit. A Gramma Nyelvi Iroda egyúttal a Magyar Tudományos Akadémia szlovákiai kutatóállomásának funkcióit is ellátja, ilyen módon az MTA Kisebbségkutató Intézetének koordinálásával együttműködünk az erdélyi, a vajdasági és a kárpátaljai testvérállomásokkal.

Az egyesületnek jelenleg 15 nyelvész és nyelvész-doktorandusz tagja van. Az iroda hét állandó munkatárssal működik: Szabó Mihály Gizella, Misad Katalin, Vančóné Kremmer Ildikó, Lanstyák István, Pintér Tibor, Simon Szabolcs és Menyhárt József. Az iroda tudományos kutatási és tudományos szervezői tevékenységét alapvetően az Arany János Közalapítvány anyagi támogatásával végzi, másik fő támogatónk az Ilyés Közalapítvány.

A Csemadok dunaszerdahelyi területi választmányával történt megegyezés alapján az egyesület és az iroda 2003 januárjától a dunaszerdahelyi Csemadok-házban működik (Postacímünk: Bacsákova ul. 240/16; P.O. Box 16., 929 01 Dunajská Streda).

2. A Gramma Nyelvi Iroda tevékenysége

2.1. Tudományos kutatás

A Gramma Nyelvi Iroda munkatársai által végzett kutatások két részre oszthatók: egyrészt egy nagyobb léptékű, a Kárpát-medencei kisebbségi magyarságot érintő vizsgálatok részei, másrészt egy szűkebb nyelvi közösséget, a szlovákiai magyarságot, annak nyelvi problémáit érintik.

2.1.1. A többi kutatóállomással koordinált kutatások

Irodánk az MTA által finanszírozott Kárpát-medencei kutatóhálózat részeként működik, s kutatási programjában a kutatóhálózat többi tagjával közösen végzett kutatások is szerepelnek.

A 2001–2002-es közös kutatás (Kárpát-medencei *kisebbségek nyelvpolitikai helyzete*) eredményét összefoglaló tanulmánykötet Szarka László és Nádor Orsolya szerkesztésében *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában* címmel 2003-ban, az Akadémiai Kiadó gondozásában jelent meg.² A tanulmányok német nyelvű változatát – hasonló témájú más írások mellett – a budapesti székhelyű Európa Intézet jelentette meg *Die Sprache und die kleinen Nationen Ostmitteleuropas* címmel (*Hrsg. F. Glatz; Begegnungen, Schriftenreihe des Europa Institutes Budapest, Band 21.*)

2003-ban három közös projektumon dolgoztak munkatársaink:

A. Magyar nyelvű oktatás a kisebbségi régiókban

Mivel új témáról van szó, 2003-ban a koncepció kidolgozására és bizonyos előkészítő munkálatokra került sor.

B. A határon túli magyar nyelvváltozatok leírása – szótártani munkálatok

A határon túli magyar nyelvváltozatok leírása szempontjából áttörést jelentett a *Magyar értelmező kéziszótár* második, átdolgozott kiadása, ugyanis ebbe erdélyi, kárpátaljai és szlovákiai magyar szavak és szójelentések is bekerültek.³ Mivel a kutatóállomások e téren további együttműködésre törekednek, Lanstyák István kidolgozta *A magyar nyelv szótárjai, nyelvtanai, kézikönyvei és a határon túli magyar nyelvváltozatok sajátosságai (vázlat egy hosszú lejáratú irodaközi projekthez)* című anyagot, melyet a többi kutatóállomás munkatársai is megvitattak. A tervezet háromféle munkával számol: 1. az egyes irodákban készülő önálló munkák összehangolása, 2. a magyarországi projektek „detrianonizálása”; 3. eleve Kárpát-medencei léptékű projektek. A projekthez kapcsolódóan Lanstyák István egy további vitaanyagot is kidolgozott, ennek címe: *Az államnyelvi eredetű kölcsönszavak helyesírása a magyar nyelv határon túli változataiban. Szempontok a közös átírási elvek kialakításához.*

Lanstyák István, Szabó Mihály Gizella és Misad Katalin bekapcsolódtak az Osiris Kiadó által gondozott *A magyar nyelv kézikönyvtára* (szerk. Tolcsvai Nagy Gábor) sorozat munkálataiba: javaslatot dolgoztak ki a helyesírási szótárba és az idegen szavak szótárába kerülő szlovákiai magyar szóanyagra. A helyesírási szótárba ajánlottuk az értelmező kéziszótár új kiadásának szlovákiai magyar anyagát, továbbá 190 helynevet, 47 intézménynevet, 16 folyóirat és újság nevét, 6 cím és díj elnevezését, valamint 2 rövidítést. Az idegen szavak szótára kapcsán Lanstyák István irányítása alatt középiskolás diákok és egyetemi hallgatók bevonásával kisebb empirikus kutatások is folytak. A múlt évben ezeken kívül megkezdődtek a *Képes diákszótár* (szerk. Kiss Gábor), valamint a *szlovákiai magyar elektronikus köznyelvi adatbázis* munkálatai is.

C. Korpuszmunkálatok

Az MTA Kisebbségkutató és Nyelvtudományi Intézeteivel karöltve 2002-ben kezdődtek el a szlovákiai magyar elektronikus szövegtár kialakításának munkálatai. Először az elektronikus formában hozzáférhető írott anyagok (újságok, szépirodalom, tudományos irodalom, beszélt nyelvi, hivatalos nyelvi anyag) gyűjtése és validálása történt meg, de élőnyelvi magnetofonfelvételek készítése és digitalizálása is folyamatban van. A korpuszmunkálatok jelenleg két koncepció alapján folynak. Az iroda munkatársai folyamatosan végzik az MTA Nyelvtudományi Intézetében készülő Kárpát-medencei Magyar Nyelvi Korpusz Határon Túli Korpuszába kerülő szövegek számítógépes előkészítését, valamint a Szlovákiai Magyar Korpusz kialakítását. Ez utóbbi azokat az anyagokat is tartalmazza majd, melyek – az KMNYPK jelenlegi koncepciója szerint – nem lehetnek az KMNYPK Határon Túli Korpuszának részei. Ebbe az elektronikus szövegtárba integrálódik majd az a nyelvjárási anyag, melyet a Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének hallgatói Sima Ferenc vezetésével az 1960-as évektől gyűjtöttek, illetve mely a Csemadok KB Nyelvi Szakbizottságának nyelvjárásgyűjtő szakcsoportja (valamint jogutódja, a Csehszlovákiai Magyarok Anyanyelvi Társasága) által az 1980-as és 1990-es években szervezett nyári táborok révén gyűjtött össze. Ezen hangfelvételek digitalizálása 2003-ban indult meg a somorjai Fórum Intézetben.⁴

2.1.2. A Gramma Nyelvi Iroda saját kutatásai

Az irodában a következő témakörökben folynak nyelvészeti kutatások: Nyelvpolitika és nyelvtervezés (a szlovákiai kisebbségek nyelvi jogi helyzete, nyelvtervezés és nyelvművelés kétnyelvű környezetben, az egyházak nyelvpolitikája); nyelvészeti szociológia (színtérvizsgálatok); kontaktológia (szókölcsönzés, kódváltás); fordításelmélet (lexikális viszonyok nyelvközi dimenziója, fordítás és szövegértés, a fordításelmélet és a kontaktológia, illetve a kétnyelvűség-kutatás összefüggései, jogi-közigazgatási szövegek fordításának problémái); kétnyelvűség és oktatásügy (kétnyelvű szocializáció, kisiskolások magyar nyelvi szövegértése; a Szlovákiában használatos magyar nyelv és irodalom tankönyvek vizsgálata); sajtónyelv; magyar–szlovák kontrasztív vizsgálatok.

2.2. Nyelvtervezés és nyelvi szolgáltatások

A Gramma Nyelvi Iroda egyik fő célja megteremteni a *kisebbségi nyelvhasználati törvény* és *A regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája* által nyújtott lehetőségek maximális kihasználásának nyelvi feltételeit.⁵ Ezért az iroda nyelvtervező tevékenysége főképp a jogi-hivatali-közéleti nyelvre és stílusra koncentrálódik, s elsősorban a települési önkormányzatokkal, illetve bizonyos államigazgatási hivatalokkal működik együtt. 2002–2003-ban hat helyszínen (Dunaszerdahely, Érsekújvár, Lonsón, Rimaszombat, Rozsnyó, Királyhelmece) tartottunk szemináriumot a közigazgatásban dolgozó hivatalnokok számára a magyar nyelv hivatali kapcsolatokban való használatáról. Az önkormányzatok számára készített anyagainkat honlapunkon is folyamatosan közzétesszük. A nyelvtervező tevékenység másik fő iránya az oktatási-

pedagógiai terminológia, ezen belül is az egyes iskolatípusok, tantárgyak stb. megnevezése.

2002 februárjától Misad Katalin vezetésével nyelvi ügyfélszolgálat indult. A telefonos ügyelet szerdánként 9–11 óra között működik, sokan azonban e-mailben és levélben, illetve személyesen is érdeklődnek. 2003-ban az ügyfélszolgálathoz 69 megkeresés érkezett (ebből 44 telefonon), az érdeklődők összesen 101 kérdést tettek fel. Ezek megoszlása az alábbi volt: szlovák szó vagy kifejezés magyar megfelelője – 66, magyar szó szlovák megfelelője – 1, helyesírási kérdés – 14, nyelvhelyesség, stílus – 4, nyelvi jogok – 1, szakirodalom – 4. A többi esetben szlovák szöveg magyarra fordítását, illetve lektorálását kérték. A nyelvi szolgáltatást leginkább újságírók, fordítók, tisztviselők-ügyintézők, pedagógusok, közművelődési dolgozók veszik igénybe – főképp magyarok, de olykor szlovákok is. Mivel az iroda Nyugat-Szlovákiában működik, a legtöbb kérdés ebből a körzetből érkezik. A szolgáltatás iránti fokozott érdeklődést mutatja, hogy 2004. május végéig az ügyfélszolgálathoz több kérdéssel fordultak, mint az egész 2003. évben.

Az iroda az *Új Szó* napilapban *Otthonunk a nyelv* címmel nyelvi ismeretterjesztő, ill. *Szlovákiában – nem csak szlovákul* címmel a pozitív kétnyelvűséget képekkel is illusztráló rovatot indított, belső munkatársaink (Misad Katalin, Simon Szabolcs, Lanstyák István) nyelvi ismeretterjesztő előadásai rendszeresen hallhatóak a szlovákiai *Pátria Rádió*ban.

2.3. Továbbképzés, oktatás

Az egyesület és az iroda fontos céljának tekinti tagjainak, illetve a fiatal nyelvészeknek szakmai továbbképzését. Nyelvész-doktoranduszok, egyetemisták, főiskolások részére szervezzük a *Szociolingvisztikai Műhelytalálkozókat*. Eddig három ilyen rendezvényt szerveztünk, a 2003-as két műhelytalálkozón nemcsak hazai, hanem külföldi (magyarországi, illetve erdélyi) érdeklődők is részt vettek. Rendszerint az egyesület belső tagsága, a nyelvész szakos egyetemisták, főiskolások, valamint a nyelvészet iránt érdeklődő laikusok látogatnak el a *Gramma Nyelvészeti Műhely* címmel az MK Kulturális Intézetével közös szervezésben megvalósuló előadásokra (eddig öt valósult meg), melyek iránt nagy érdeklődés mutatkozik. A jeles magyarországi nyelvészek tartotta előadások esetenként 40–50 fős publikumot vonzanak. Más szervező híján a Gramma vállalta magára az Implom József Középiskolai Helyesírási Verseny szlovákiai fordulójának lebonyolítását is.

2.4. Publikációs tevékenység

A publikációs tevékenység nemcsak az újságok hasábjaira korlátozódik. Az iroda működése során két könyvet jelentetett meg: a Mercurius Könyvek sorozatban a Lanstyák István és Simon Szabolcs által szerkesztett *Tanulmányok a kétnyelvűségről* című sorozat első kötetét, ill. Lanstyák István és Szabó Mihály Gizella közös kötetét, a *Magyar nyelvtervezés Szlovákiában. Tanulmányok és dokumentumok* címűt. Mindkét kiadvány a Kalligram Kiadó gondozásában jelent meg.

Jelenleg az iroda következő nyomdakész kéziratai várnak kiadásra:

Lanstyák István–Menyhárt József (szerk.): *Tanulmányok a kétnyelvűségről II.*

Lanstyák István–Menyhárt József (szerk.): *Tanulmányok a kétnyelvűségről III.*

Lanstyák István–Vančóné Kremmer Ildikó (szerk.): *Segédkönyv a nyelvészeti stúdiókhoz.*

Szabó Mihály Gizella (szerk.): *A Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája és szlovákiai alkalmazása (A XXXIV. Kazinczy Napok előadásai).*

Irodánk www.gramma.sk címen honlapot is működtet, amelyen az aktuális nyelvészeti hírek, linkgyűjtemények, korpuszok mellett a hivatali kétnyelvűség fontosabb dokumentumai is elérhetők és letölthetők.

3. Rendezvényeink

A fentebb már említett szociolingvisztikai műhelytalálkozók, illetve Gramma Nyelvészeti Műhely előadássorozaton túl minden év novemberében Párkányban rendezzük meg a Gramma Nyelvészeti Napokat, illetve társrendezőként szakmailag szervezzük a Kazinczy-napokat.

Jegyzetek

1. Az éves jelentések honlapunkon olvashatók.
2. A Szlovákiáról szóló tanulmány a Gramma honlapján olvasható: <http://www.gramma.sk/index.php?lang=hu&lparam=szakirodalom/publikaciok/szabomihaly>
3. Az értelmező kéziszótár szlovákiai magyar szócikkei a Gramma honlapján olvashatók: <http://www.gramma.sk/index.php?lang=hu&lparam=szojegyzetek>.
4. A korpuszmunkálatok aktuális állásáról az érdeklődők a Gramma honlapján tájékozódhatnak: <http://www.gramma.sk/index.php?lang=hu&lparam=aktualis/szmkorpusz>.
5. A nyelvhasználati jogokra vonatkozó jogszabályi rendelkezések szlovákul és magyar fordításban honlapunkon *A nyelv és politika* rovatban olvashatók: <http://www.gramma.sk/index.php?lang=hu&lparam=nyelvespolitika/nyelvijogok>.

Fotók a Gramma Nyelvi Iroda rendezvényeiről

